

SPECIMINIS ACADEMICI,
DE REVELATIONE,
PARS PRIOR, SIVE PHILOSOPHICA.

QUAM

CONS. FAC. PHIL. IN REG. ACAD. ABOËNSI,

PUBLICO EXAMINI MODESTE OFFERUNT

FRANC. MICH. FRANZEN,

PHIL. PRACT. ET HIST. PROF. REG. ET ORD.

ATQUE

CAROLUS DAVID SKOGMAN,

NYLANDUS.

In Audit. Maj. d. 4 Junii 1803.

Horis a. m. confvetis.

A B O Æ, typis FRENCKELLIANIS;

ARGUMENTUM.

Prooemium,

Sectio prior: De necessitate & probabilitate Revelationis.

Caput I. De usu auctoritatis divinæ in docenda & persuadenda hominum multitudine.

Ostenditur: §. 1. debere quidem plebem quoque excitari & duci ad justum sua sponte intelligendum & reverendum; atque posse etiam de principio recti judicare; §. 2 & 3: duplicem tamen ei esse auctoritatis usum, cum ad ipsa præcepta legis statuenda, tum ad obligationem religionis sanciendam, §. 4. Hanc vero auctoritatem non mere humanam esse posse; §. 5. ideoque divinam esse querendam; §. 6. ad quam inveniendam duplici via eruditæ & philosophi nuperrime intenderunt.

Caput II. De ratione humana, quam maxime exulta, sine revelationis ope, sibi ipsi non satisfaciente.

Ostenditur: §. 1. Cognitionem humanam esse aut idealem, aut realem; illam vero solam non efficere nisi logicam persuasionem, quæ homini sensuali, in orbe sensibili acturo, non sufficit; §. 2, 3, 4, 5. omnes illas ideas rationis & theoreticæ & practicæ, quibus religio & res moralis continentur, ab ordinaria experientia realem non obtinere veritatem; nullum ideoque existere auxilium contra scepticismum & religiosum & moralem, nisi revelationis: cujus necessitas §. 6. ulterius defenditur, præcipuis occurrendo objectionibus.

Caput III. De probabilitate revelationis morali §. 1., physica §. 2., & historica §. 3.

Caput IV. De criteriis §. 1. & definitione §. 2. revelationis.

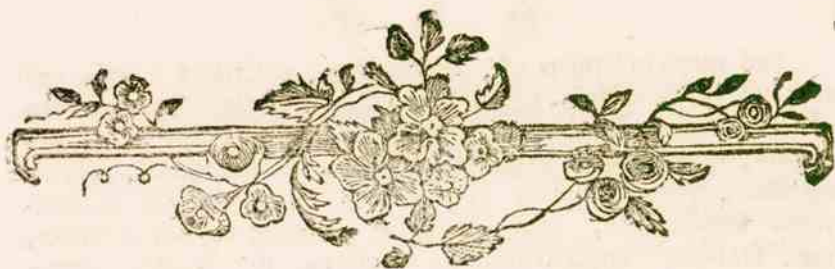
Sectio posterior: De veritate Revelationis Christianæ.

Cap. I. De forma ejus.

Ostenditur: §. 1. eam esse historice probabilem, §. 2. divina auctoritate positive institutam; §. 3. popularem.

Cap. II. De materia ejus.

Ostenditur: Quæstiones de morali hominis natura ejusque ad Deum relatione, quibus ratio humana, sibi ipsi relicta, non potest non sollicitari §. 1 & 3, revelatione christiana evidenter solvi; primum in historia de lapsu primorum hominum §. 2, deinde in doctrina de fide in Christum. Qui realitatem virtutis non modo docuit, sed sua vita & morte ostendit: Deum simul, hominum benefactorem, legislatorem, judicem & salvatorem in se ipso manifestans §. 4; qui morte sua expiatoria fidem hominum in justiciam divinam, bonitati divinæ conciliabilem, confirmavit §. 5.: qui cælesti denique auxilio Spiritus sancti, homines, bona voluntate, sed viribus infirmis ad virtutem adnitescentes, sublevat & ducit §. 6.

Proœmium.

Proprium esse hominis, ratione ac libertate donati, ut ipse se formet, ipse sua intelligentia verum quærat, suaque voluntate bonum eligat: & natura & historia ejus satis superque ostendunt. Hæ quoque affirmant, individuis neglectis, generis tantum culturam, longo temporum successu perficiendam, esse finem, in quem variae rerum humanarum mutationes in terra denum intendant. Omnem itaque aliam institutionem, quam cujus ipse suis viribus auctor est homo, ei non modo superfluam, sed etiam noxiam esse: impediendo scilicet & theoreticam rationem, in causas & nexum omnium rerum inquiraturam, & practicam, quæ legem moralem ipsa sibi statuat, sui que tantum respectu observet: non improbabile esse judicium primo intuitu videtur.

Mox tamen unumquemque animadvertere oportet, humanum genus, omni tempore & in omnibus terræ partibus, non nisi positivis formatum esse ac gubernatum legibus & religione. Neque magna est causa sperandi, ut his vel externæ societatis vinculis, vel internæ felicitatis adminiculis, plurima pars mortalium unquam possit carere.

Sed quæstio tamen est, nostro ævo, e Critica schola ex-
orta, & in Germania præsertim valde agitata: annon vera
generis humani perfectio, moralis scilicet ejus educatio, via
vulgari, qua politica prudentia illud hucusque duxit, potius
impedita, quam promota sit? Omnia enim virtutis & reli-
gionis fundamenta, quæ ex orbe phænomenorum (rerum,
quæ sensibus cognoscuntur) homines desumunt, expe-
rientia utentes vel quotidiana vel extraordinaria (revelatio-
nem intelligo), non modo infirma esse, sed etiam damnosa,
utpote quæ spontaneam rationis practicæ activitatem (mora-
lem hominis libertatem) repellant, nec nisi legalitatem (ex-
ternam virtutem) & superstitionem gignant: placitum est, a
multis hodie defensum non philosophis tantam, sed etiam
theologis, qui se christianos profitentur. Quorum non omnes
tamen corollaria approbant, ex illo derivata: religionem non
esse nisi conditionale virtutis adminiculum, illis tantum neces-
sarium, qui ad summum nondum pervenere perfectionis hu-
manæ fastigium, in quo lex sola rationis practicæ ad volun-
tatem flectendam sufficiat; atque illis etiam, qui isto adhuc e-
gent adminiculo, aliam religionem non esse utilem & appro-
bandam, quam eam, quæ in mente uniuscujusque hominis e-
moralis principio sponte nascitur, neque ullo nititur exter-
no fundamento.

Hæc damnans asserita, quæ omnem nostram in Deum &
Christum fidem destructura sint: quis non doleat, hunc fuisse
effectum, moralis istius intentionis, quam nova cepit philoso-
phia? Omnis enim sapientiæ vere humanæ principium esse
conscientiam hominis liberæ suæ & rationalis naturæ, facile
videtur esse approbandum. Atque novis argumentis defen-
sam esse veram ac puram honestatem, novoque lumine illustra-
tam doctrinam de destinatione hominis ad moralem dignitatem,
& felicitatem aliam, quam in hoc orbe prudentia & fortuna
sup-

suppeditant, non injuria multi gavisi sunt veritatis & virtutis amici: usque dum religionem & revelationem, constituta firmo principio re morali, ex antiquis suis fundamentis divelli, non sine horrore observarent. Quod si virtus & religio se invicem tollant, neque revelatio sit nisi institutio mere humana & politica: quis tranquillum conservet animum, nisi omnem despernat & virtutem & religionem? Quicunque igitur de gravissimis his omnium rerum humanarum principiis meditari incepit, ei certe incumbit, ut antea non cesset, quam certam sibi fecerit persuasionem, in qua tuto acquiescere possit.

Hujusmodi conaminis hoc est specimen, quod publico examini omni, qua par est, modestia offerimus: ostensuri, *rationem humanam non nisi fide in revelationem divinam sibi ipsi satisfacere posse*. Qua sententia intellectum volumus: primum, *non populari tantum, sed philosophicæ etiam rationi, fidem in revelationem esse necessariam*; deinde, *revelationem, quam nos christiani divinam habemus, talem efficere fidem, qualem sibi ratio necessariam ducit*.

SECTIO PRIOR,
Sive Philosophica,
De necessitate & probabilitate revelationis.

CAP. I.

De necessitate auctoritatis divinæ in docenda & persuadenda hominum multitudine.

§. 1.

Quod ad plebem primo attinet, haud quidem negamus, in ea quoque instituenda, melius fieri posse quam solet, ut

eum intellectus ejus, ad falsum a vero, sui ipsius acie discernendum, tum conscientia ejus moralis ad justitiam legum & sanctitatem religionis sua sponte intelligendam & reverendam excitetur & ducatur. Quo facto, optime caveatur, ne scepticismus vel theoreticus, vel practicus, quem apud rudes quoque & plebejos homines vel sagacitas ingenii vel licentia morum non raro efficit, odium pariat & contentum non civilis tantum ordinis, sed divinæ etiam institutionis. Neque adeo esse difficile credimus, ac vulgo perhibetur, ut justum & sanctum in mentibus rudioribus quoque probabilia & efficacia reddantur. Aliud enim est distinctam sibi concipere ideam principii moralis, ejusque formulam verbis definitis exprimere posse; aliud confusam ejus in animum sentire vim & efficaciam a). Similiter principiis theoreticis contradictionis & rationis sufficientis plèbs quoque judicia sua conformat, etiam axiomata illa metaphysica abstracte sibi concipere & enunciare non solet b).

§. 2.

a) Juste observat NIETHAMMER *Versuch einer Begründung des vernunftmäßigen Offenbarungs-Glauben*, Anhang p. 139. "Wenn man die höchste Stufe der Moralität als ein Ziel, das ins unbestimmbar Weite hinaus gerückt sey, vorstellt, so muß man die Annäherung zu diesem Ziele als in zwei Reihen vertheilt denken; die eine, als die immer wachsende stetigere Uebereinstimmung des Willens mit dem vorgestellten Gesetze; die andere, als die immer wachsende reinere Vorstellung des Gesetzes: Das Fortrücken in der einen beider Reihen fordert nicht nothwendig das Fortrücken in der andern, und hat es auch nicht nothwendig zur Folge."

b) Satis quidem demonstravit LOCKIUS (On human understanding, Vol. I. c. 2.) nullas esse notiones, quæ materiam aliquam continent, in mente innatas, ideoque etiam principia contradictionis & rationis sufficientis, si axiomata enunciata esse intelliguntur, non nisi post experientiam oriri. Si vero hæc principia recte definiuntur esse leges intellectus sive conditiones, sine quibus mens huma-

Male tamen inde multi hodie colligunt, ad homines honestos reddendos, non esse opus, nisi propositione principii moralis. Quid enim hoc continet? Nil nisi iudicium: unicuique hominum legem esse servandam, quam pro lege (h. e. omnibus servanda, universaliter probabili) ipse habet. Quæ autem lex pro lege habenda sit, aliud est iudicium. *Illud* quidem unicuique rationis compoti facile est, & in promptu, utpote quod æque clarum est ac: nihil posse simul & esse, & non esse. *Hoc* autem difficile sæpe est & longum, quippe quod a cognitione rerum naturæ, ordinis & finis pendet. Unde evenit, ut diversis temporibus apud diversas gentes admodum diversa fuerint de iusto & honesto iudicia. Atque hodie etiam, quamdiu in civitate agri colendi sunt, commercia faciendæ, artes exercendæ, atque innumera alia negotia mechanica agenda: plurimi civium, his occupati, intellectum suum ita excolere nequeunt, ut in materiales moralium legum rationes inquirere, omnesque earum collisiones dijudicare valeant. Neque vires philosophandi omnes habent. Ad agendum plurima pars hominum nata est, non ad meditandum.

Deinde alia est quæstio: quid sit honestum, quid iustum? alia: quomodo homines ad id agendum commoveantur, quod
A 3 honestum

na cogitare nequit, æque sunt innata ac ipsa mens sive vis cogitandi. Quamprimum enim cogitamus, illa non minus necessarie adhibemus, quam leges motus servamus, cum nos movemus: *et* distinctam nobis concipere notionem neque illarum neque harum mox valeamus. Jure igitur ad Theſin Lockianam: *Nihil est in intellectu, quod non antea fuit in sensibus*, hanc esse addendam conditionem; nisi intellectus ipse, LEIBNITIUS admonuit.

honestum & justum esse agnoscunt. Non quidem negamus, obligationem a formali isto moralitatis principio natam, in omnes homines, quatenus ratione utuntur, efficacem esse. Atque si mere rationales forent, ad voluntatem eorum dirigendam sola sufficeret. Sed nos homines, non sumus mere rationales; sensibus enim obnoxii, his non raro magis quam rationi obsequimur. Ne sapientissimi quidem praxin cum theoria semper & plene conciliant. E sensibili igitur orbe adminiculum quoddam quærendum est, quod homines ad honestum non modo cogitandum & theoretice approbandum, sed faciendum etiam commoveat. Talia sunt in societate civili potentia magistratus & existimatio civium. *Illa* autem ne ad omnes quidem actiones externas sese extendit, minime autem animi consilia obstringit. Neque hæc nisi externam dijudicat virtutis speciem. Sæpe etiam injusta est, vitiiis applaudens, virtutem spernens. Præterea, non nisi legalitas actionum, quæ ad conscientie morali satisfaciendum non sufficit, externis his & mere sensualibus stimulis effici potest. Alio igitur opus est adminiculo, quod in sensus & conscientiam simul agat, quod ex orbe phænomenorum oriens, primum, phantalæ ope, rationem quasi e somno suo excitat: deinde hanc, in ferenda lege morali, non modo confirmet, sed nova etiam induat auctoritate, summx & sanctissimæ rationis, quæ mundum creavit & gubernat, interpretem eam faciendo. Religionem loquor. Cujus quidem necessitatem agrestes etiam homines sentiunt: qui in omnibus naturæ phænomenis, grandioribus certe, deos timent præsentis. Quam autem vere moralem & a superstitione puram reddere non nisi pauci sapientes apud gentes excultissimas, multis præterlapsis sæculis, tandem valuerunt c). Ab his igitur ad multitudinem transferri quomodo

c) Quod JAKOB in libro *die Allgemeine Religion* docet, religionem, utpote omni demonstratione antiquiorem, ea non egere; id nihil

do potuit? Non sane nisi auctoritate. Nam ut argumenta pro Dei existentia & animi immortalitate examinare sciat, tanta ingenii sagacitate & cultura minima pars hominum vel hodie ornata est. Plurimi ea ne intelligunt quidem. Aut in cæca acquiescunt fide, aut si dubitare inceperint, dubiis ita obruantur, ut nihil postremo certum credant, vel desperatione afflicti, vel in vitia præcipites dati. Atque subtilior illa animi intentio, qua principia ultima omnis veritatis philosophice explorantur, quamvis necessaria sit, ut ratio humana sibi ipsi credere possit, illos tamen, qui ei indulgent, neque corpore, neque animo saniores plerumque reddit. Num idcirco vel debeant, si possint, omnes in civitate philosophari?

§. 4.

Duplex ergo hominum multitudini auctoritatis usus est & necessitas, cum ad præcepta statuenda, tum ad obligationem religione sancientiam. Cujus vero auctoritatis? Philosophorum forte? Num autem plebs sapientiam humanam, quam non intelligit, æstimare sapiat? Num doctoribus credat, qui ipsi inter se de doctrina sua non conveniunt? Num sibi persuadeat, se ad veritatem & virtutem ab illis duci, qui novas quotidie de principiis utriusque renovant lites, neque semper moribus doctrinam commendant? Homines enim sunt philosophi etiam, cum erroribus, tum vitiis obnoxii. Vel si careant utrisque:
non

aliud probat, quam promptum esse omne pectus humanum ad fidem religioni habendam, quatenus scilicet moralem habet sensum, minime autem inde colligi potest, veram de rebus divinis persuasivum in omnibus animis humanis sponte enasci, quod omni repugnat experientiæ. Institutio autem vel argumentis vel auctoritate confirmanda est. Qui igitur argumenta examinare nesciunt, illi non nisi auctoritati credere possunt.

non tamen carere vulgo credentur. Quis igitur unquam fuit felix totius gentis doctor, qui non aliqua saltem specie divinæ auctoritatis indutus esset? Quid Anaxagoras, quid Socrates in plebem valuerunt, et si Atheniensem? Theurgi, non philosophi, populos omni tempore educarunt. Vel hodie, si divina careamus institutione, quid omnis nostra philosophia in mores plurimorum agat, quæ in civilem quoque magistratum & optimatum prudentiam tantillum hucusque egit?

Obijcietur forte: vulgum mathematicis multa credere, quæ ipse intelligere & examinare haud valet. Sed observandum est primum: calculos mathematicos, de eclipsibus v. c. vero eventu, quem homines oculis suis experiuntur, confirmari; quod vero philosophi de rebus divinis & transcendentalibus docent, id ita evidenter sensibus ostendi non potest. Deinde cupiditates, quæ morali obstant veritati, nullæ impediunt, quin thesibus physicis, et si vulgari experientiæ contrariis, e. c. terram esse rotundam, a plebe etiam, factis de veritate scientiæ naturalis edocta, fides habeatur. Tum mathematici de principiis & assertis suis inter se non ita discrepant, ut metaphysici, sed certam esse cognitionem suam, vel pace sua, profano persuadent vulgo.

§. 5.

Si igitur plurima pars hominum neque suis viribus doctrinas illas metaphysicas, quibus fundamenta virtutis & felicitatis humanæ nituntur, invenire & scrutari valet, neque auctoritati confidit mere humanæ: quis generis sui amans non exoptet, ut doctores ejus & ad virtutem duces divinam se tradere revelationem profiteri possint? Si vero falso id faciant: quis sanæ & sinceræ mentis compos non indignetur, non doleat saltem? Sibi ipsa contrarietur ratio humana, si
vicio

vitio ad virtutem, mendacio ad veritatem homines esse docendos, affirmet. Qui piam approbant fraudem, quid agunt? religionem faciant immoralem, Deum fallacem: superstitionem & idololatriam, quæ omnem destruunt fidem, loco religionis constituunt. Si Deum esse credimus, iustissimum & sanctissimum, quomodo unquam has conciliare possumus theses: Genus humanum non potest nisi divina auctoritate vere educari; hæc vero a mortalibus non nisi ficta est?

§. 6.

Hanc sentientes contradictionem, multi hoc tempore laborarunt sagaces & eruditi viri, ut vel a posteriori ostenderent: Deum revera coelestem suam interpoluisse auctoritatem ad homines docendos & salvandos; vel a priori demonstrarent, fidem in revelationem humanæ rationi non modo non contrariam esse, sed etiam prædixit necessariam. Inter illos SEILERUM *d)* nominemus, eruditione & candore insignem veritatis defensorem; inter hos FICHTIUM, qui in famoso de revelatione libro *e)* e principiis philosophiæ Kantianæ demonstrare conatus est, revelationem esse adminiculum educandi generis humani, quod ratio practica a priori quidem postulat, sed hac tamen empirica conditione, si in gente aliqua vel barbara vel corrupta sensus ejus moralis aliter excitari non potest. Ille quidem præclare rem suam peregit, in id præcipue nitens, ut historicam religioni nostræ confirmaret fidem; omnibus tamen non persuasit, qui, etsi veritatem doctrinæ christianæ non negant, a priori tamen demonstratum volunt, revelationem fuisse hominibus necessariam. Huic autem tantum non deberi applausum, quanto primum liber ejus acceptus

B

ptus

d) Ueber die göttlichen Offenbarungen, vornehmlich die, welche Jesus und seine Gesandten empfangen haben, I, 2 Th. Erlangen 1797.

e) Versuch einer Kritik aller Offenbarung. Königsb. 1793.

ptus est, plurimi jam consentiunt *f*); neque ipse repugnat, cum, novæ scientiæ absolute idealisticæ auctor, antiquam suam theoriam non possit non rejicere omnino. Aliam vero, huic similem, sed ex novis Fichtianæ philosophiæ principiis deductam, de revelatione doctrinam adhibet NIETHAMMER *g*): statuens, revelationis, ut omnium rerum, non esse reale fundamentum, sed ideale tantum: concedens tamen, ideam illius in idea providentiæ divini ita fundari posse, ut adminiculum fiat, homines sensuales ad honestatem educandi, hac scilicet conditione, si ipsi sua sponte practicam sentiunt necessitatem virtutis suæ, fide in revelationem confirmandæ.

In omni hac disputatione ex una & altera parte pro dato positum esse videtur: necessitatem revelationis inde præcipue esse oriundam, quod cognitio philosophica ad omnes dimanare homines vel sero vel nunquam possit. Nos autem, quod supra statuimus, philosophicæ quoque rationi necessariam esse revelationem: id ita intellectum volumus, ut mens humana, quo magis exulta est, eo magis revelatione, ne in scepticismam ruat, opus habere existimetur. Cujus asserti hæc habemus argumenta, nobis saltem, præ nostra cognitione & judicio, hucusque sufficientia.

CAP. II.

De necessitate revelationis ad satisfaciendum rationi quam maxime exultæ.

§. 1.

Quidcunque ex una parte materialistæ, ex altera idealistæ arguentur *b*): omnes homines sibi conscii sunt, aliud esse in

f) Vide imprimis solidam ejus recensionem in N. Alg. Deutsche Biblioth. Vol. 2. Sect. I. p. 3.

g) L. c.

h) Ut vel idealismum, vel materialismum hic refutemus, a nobis

in cognitione sua *subjectivum*, e *subjecto*, quod apprehendit, judicat, concludit, desiderat, agit, oriundum, aliud *objectivum*, ex objecto, quod apprehenditur, judicatur, concluditur, desideratur, agitur, derivandum. Illud ex innata mentis forma ejusque viribus & legibus, sine quibus neque simplex rei apprehensio, neque judicium, neque ratiocinatio, neque voluntas & actio existere possit, pendent, necesse est. Hoc autem causam suam in materia habet, quæ per sensus comparatur: e qua non modo singulares & concretæ formantur notiones, sed universales etiam & abstractæ. Hæc omnia pro datis ponimus. Sed quæstio oritur: annon in mente nostra, præter vires ac leges sentiendi ac cogitandi atque notiones e materia sensuali formatas, reperitur tertium aliquod, & ab illis distinguendum quia materiam continet, quam cogitamus, & ab his diversum, quia nullum nobis refert phænomenon extra cogitationem nostram, quod huic respondeat, vel e quo, aliqua mentis operatione, formatum sit id ipsum, quod cogitatur? Nobis quidem ita affirmanda videtur hæc quæstio, ut non negetur: in mente nostra adesce ideas, non innatas, sed post

B 2

expe-

non desideretur, speramus. Sufficiat monuisse, primum: non illud, sed hunc etiam, omnem destruere cognitionis nostræ realitatem. Nempe, si nil scimus, nisi quod sensibus experimur: non modo animi nostri, sed etiam rerum externarum existentiam ignoramus. Quod enim experimur, non est nisi phænomenon, vel effectus quid in sensus nostros: cujus causam, rem ipsam, cogitamus tantum; nam immediate (sine sensuum & facultatis sensitivæ ope) eam sentire haud valemus. Si igitur in intellectu nil est nisi quod in sensu fuit, neque cogitationi licet ad experientiam aliquid a se ipsa addere: nullæ omnino existunt res externæ, sed phænomena tantum, nulla materia, sed mera perceptio. Facile igitur materialismum sui ipsius armis idealismus expugnat, & captivum quasi in suas transfert partes. Hunc vero deinde communis hominum conscientia refellit: de qua re in contextu paululum observabimus —

experientiam, neque tamen e materia empirica, sed ex originariis mentis humanæ legibus, hac per experientiam excitata, exortas: quæ objectum continet, quod extra cogitationem nostram existere cogitatur, neque tamen in externo rerum sensibilium orbe nobis apparuit. Tales sunt ideæ substantiæ, universi, entis infiniti. Non est hic locus vel originem earum satius explicandi, vel genus & naturam earum diligentius definiendi. Sufficit nobis, si conceditur, eas in mente nostra reperiri, illuc vero per sensus externos non introisse; ideoque ab ipsa mente oriundas esse. *Idear* autem hos conceptus constanter appellaturi, ut a *notionibus* distinguantur, quæ a rebus, in sensus agentibus, vel simplici apprehensione, vel iudicio & abstractione, vel ratiocinio formantur: propius ad consilium nostrum properabimus.

Quæ igitur est veritas idearum? Num eadem ac notionum? Harum certe esse causas reales in rebus per se existentibus, non dubitat intellectus communis: in cuius auctoritate eo potius acquiescamus, quo evidentius est: Philosophiam, si demonstrare nequit, res per se existere ac sensatione nostras ab illis pendere, contrarium non magis demonstrare posse; cum inter illas & cogitationem nostram nulla sit immediata communicatio, neque mens nostra a se ipsa quasi exire possit, ut nexum subjecti & objecti contempletur. Neque demonstratio rei, cuius omnes sibi consciï sunt, vel necessaria vel per se possibilis est: omni autem tempore communis hominum conscientia inter sensum & cogitationem, rem & ideam, actuale & possibile distinxit. Si vel ponamus, nihil omnino extra orbem cognitionis nostræ existere, in eo tamen inter experientiam & cogitationem æterna manet distinctio. Quid res per se sint, ad nos non pertinet. Sufficit eas *nobis* existere: h. e. nos non posse, quin res, quas quisque nostrum in certo loco & certo tempore sensibus suis experiri potest, (urbem Holmiæ v. c.) extra cogitationem nostram existere credamus,

atque

atque notionem earum, ut realem, ab idea distinguamus (spiritus v. c.) quæ a tali non pendet experientia, sed ex ipsa mente exoritur *ſ*).

B 3

Si

ſ) Ne ipse quidem auctor novi idealismi transcendentatis *subjectivam* negavit necessitatem ponendæ realitatis objecti sensibilis, cuius tamen originem non nisi e modificatione mentis nostræ derivavit. Atque dubium saltem fuit, an vel philosophico respectu positive atque expressis verbis statuerit, nullas omnino res, per se existentes, nobis esse credendas. Qui autem ejus pressit vestigia Fichtius, vel audacior, vel sibi ipse magis consentaneus, nexum inter res & notiones non modo incomprehensibilem esse, sed impossibilem etiam, contendere perrexit: ita a criticismo ad dogmaticum relapsus. Omnem autem & cognitionis & voluntatis & existentie nostræ causam in actione absolute originaria cogitandi, quæ ego nostrum purum sui conscium sit, ponit. Quam igitur non nisi practicam esse Kantius voluit, rationis pure autonomiam, eum theoreticam quoque habere Fichtius videtur. Quo posito, nullo sane egemus deo vel creatore, vel legislatore. Moralem tamen universi ordinem dei loco & dei nomine ponit absoluti idealismi auctor. Hic vero ordo, cuius causa realis extra mentem nostram non existere statuitur: quid est nisi idea mere subjectiva, æque ac lex moralis, quæ mens, quæ theoretice mundum e nihilo creat, practice se ipsam format. His positis principiis quid mirum, si multi contendunt, se ipsos esse deos? "*Der Mensch auf dem obersten Stufen der Bildung und Verklrung wird sich in die Gottheit selbst auflsen. — Wir werden Gott. An sich sind wir es schon von Ewigkeit her, aber fr uns werden wir es erst in der Zeit.*" Vide Allg. Litt. Zeit. 1803. No 1 & 2. Ut hanc refutemus philosophiam: tantum nobis haud sumimus laborem, quem, aut superfluum, aut frustraneum habemus. Illa enim aut refutari non potest, aut in unaquaque mente, sui conscia, neque in somnio quasi momentaneo meditationis constituta, ipsa se refutat. Ceterum, vana & ridicula fere nobis videtur contentio realistæ contra idealistam: eum ille huic non nisi idea sit, quam ipse sibi creat. Si nempe totam ejus personam, certe etiam sententiam ejus, ipse sua sponte, construit. Nam, etsi concedunt idealismi absoluti defensores,

Si vero menti, quatenus est substratum phaenomenorum psychologicorum, æquo jure ac rebus externis, sive substratis phaenomenorum physicorum, realem tribuimus existentiam: nonne ideæ, e mente nascentes, eandem habent veritatem, ac notiones rerum externarum? Certe: notitia quam mens de se ipsa obtinet, quatenus sensu interno se observat, æque vera est ac notitia, quam de corporibus habet, quatenus ea sensibus externis observavit. Sed notandum est: existentiam mundi corporalis, quam mens cognoscit, extra hanc poni, adeoque notioni de eo aliquid respondere, quod a subjecto non pendet; mentem vero extra se ipsam non posse existere, ideoque omnem conceptum, qui ex ea sola oriundus est, nihil continere objectivi, quod extra cogitationem existat. Magnum igitur discrimen faciendum est inter veritatem idealem sive subjectivam, & realem, sive objectivam. Illa logicam tantum persuasionem efficit: nam et si persuasi simus, quod a nobis cogitatur, non posse non cogitari, inde tamen non sequitur, id extra cogitationem revera esse. Hæc vero historiam gignit fidem: qua statimur, id quod nobis concipimus, extra conceptum nostrum realem habere existentiam.

Facile autem patet, historiam fidem sine logica persuasionem non posse locum habere: quod enim cogitari nequit, id esse, nemo sanæ mentis credat, necesse est. Num vero logica persuasio sine fide historica sufficit? Sufficiat forte, si me-
re

actionem illam originariam, qua mens omnia creat, quorum sibi conscia est, finibus esse limitatam: negant tamen, horum causas esse objecta, extra cogitationem existentia. Præclara imagine hanc rem illustrat KÖPPEN (*Ueber Offenbarung*, p. 124.) *Der Mensch*, inquit, *sieht sich im Spiegel, er erblickt sich in einem zweiten, und hält das Bild des ersten Spiegels für den von ihm unabhängigen Grund des zweiten Bildes, vergessend dass nur durch ihn selbst das erste Urbild aller Objectivität entstand.*

re intelligentes simus, nec nisi cogitemus. Cum autem sensualis quoque sit natura nostra, nec meditari solum, verum etiam agere, physice agere, nos omnes oporteat; constat ideis nostris, logice veris, realem quoque addendam esse per experientiam veritatem, ut in orbe physico valeant.

Haud quidem negamus, subjectivam quandam necessitatem & universalitatem ideis esse, cum e cogitandi ratione, omnibus hominibus communi, necessarie oriuntur; notiones autem, quæ a mutabili & diversa pendent diversorum hominum experientia, non nisi accidentalem & individualem habere veritatem. Sed cum necessitas ista & universalitas non valeat nisi intra fines mæ cogitationis: in fide historica, etsi necessitate caret & universalitate, unicuique nostrum acquiescendum est, nisi in statu maneamus mæ ideali, ad nullam apti actionem. Neque facile erramus, in mundo sensibili agentes: si id vnum habemus, quod non nostra tantum, sed communis & perpetua hominum experientia confirmat.

Meræ autem idæ, nisi experientia confirmantur, non in morali tantum, sed in physico etiam orbe nihil valent. Nisi Keppleri, v. c. Copernici & Newtoni calculi & hypotheses de motibus corporum cælestium observationibus affirmatæ essent: quid in hoc, ubi vivimus, mundo, valeret omnis earum veritas logica? Quin, tota mathesis pura lusus tantum cogitandi esset, nisi experientia ostenderet, theses ejus in communi quoque vita physice applicatas eandem, quam in theoria habent, conservare veritatem. Unde enim oritur laus certitudinis, quæ Mathesi præ Metaphysica omni tempore data est? Num a logica ejus veritate? Eandem habet omnis thesis metaphysica, quæ legibus cogitandi contentit. Nonne potius inde, quod Mathesis intra sphaeram idealem tota manet, nulla vero experientia realem ejus applicationem tollit? Metaphysicis

cis autem ideis, extra cogitationem reali induendis veritate, externa rerum natura non modo non semper respondet, sed sæpe etiam contrariatur.

Quo facto, num actiones nostras illis accommodare possumus? Num nos sensuales homines, in physico viventes orbe, logica tantum cogitationis necessitas, cui omnis & perpetua pugnat experientia, contra externum naturæ ordinem ducere possit, vel debeat? Num acquiescat saltem ratio in tali cogitationis & experientiæ pugna? Num sibi ipsi satisfaciatur, nisi aliquo modo contradictionem istam tollere valeat?

Præcipuas autem, quibus & res moralis & religio continetur, ideas, tales esse, ut ordinaria hominum experientia eas non modo non confirmet, sed refellat etiam: paucis jam ostensuri sumus.

§. 2.

Dæ sunt quæstiones, quas sibi mens humana, rationis suæ & contemplativæ & activæ conscia, facit. Una est theoretica: quæ sit causa, nexus & finis omnium rerum? In hac quæstione continetur etiam theoria de origine, natura & destinatione hominis, quatenus scilicet homo se ipsum, & particulam universi, contemplatur tantum. Altera est practica: quid homini libera agendum conscientia sua injungat? quod sit principium, summa & effectus moralitatis suæ? Illi quæstioni responsura: ratio humana a se ipsa ideam haurit entis infiniti & sancti, quod in unum systema, cujus est finis conjunctio summæ felicitatis & summæ virtutis entium intelligentium, omnes res ab æterno creavit & in æternum sustentat & gubernat: quod igitur hominem quoque ad summam destinavit virtutem & felicitatem, in altera demum vita perficiendam. Num vero externa rerum natura hanc de deo, mundo
opti-